

Om den »uægte« eller lavere Grad af Trolddom i Danmark.

Af O. HAACK

I min Artikel i dette Tidsskrift for 1940 p. 147 ff. har jeg søgt at paavise, at den saakaldte »ægte« Trolddomsforbrydelse, der straffedes med Baal og Brand, historisk var kendetegnet ved Antagelsen af eller dog Forudsætningen om en med Djævelen indgaaet Pagt, hvortil i Hekseprocessernes Tid hørte Tanken om en stadig Forbindelse med den onde i levende Live og som normal Betingelse endvidere Foraarsagelse af Skade for andre Mennesker, medens i Tiden fra c. 1700 Pagterne fremtræder med andre Formaal, almindeligvis Berigelse eller anden Fordel for Pagtslutteren, uden Skade for Tredjemand, som Djævelens Vedlerag for, at man forskrev sig til ham efter Døden. Endvidere er det fremhævet, at først Forordningen af 12/10 1617 og med den Recessen af 1643 fastslog Sondringen mellem denne »ægte« Trolddom og den »uægte« eller lavere Grad heraf, der bestaar i Signen, Manen, Maalen og andre saadanne mistænkte Kunster, og for dette sidste Forhold satte en mildere Straf, som ikke gik paa Livet, hvorefter endelig Chr. V's Danske Lov i 6—1—10 og 12 yderligere spaltede denne lavere Grads Strafbarhed i to Grupper, nemlig dels Brug af galne indbildte Kunster med det Formaal at ville forgøre og skade en anden, dels (med en lavere Straf) Signen, Manen, Maalen og lignende. Før disse Udspaltninger af Trolddomsforbrydelsen skete, maa man antage, at Mennesker undertiden er dømt til Døden for et Forhold, der efter denne senere Lovgivning kun vilde være

at belægge med de mildere Straffe, idet Tilfældet ikke røbede en Pagt med Djævelen, og Formaalet ikke var at skade. Chr. IV's aabne Brev af ^{31/7} 1593¹⁾ »angaaende at Trolddom og Signelse i Norge afskaffes og straffes« bestemmer saaledes, at hvis Folk i Sygdomstilfælde gør eller bruger ukristelige og i Guds Ord forbudte Midler, lader skære Kors paa deres Liv eller anvender ugudelig Signelse, Fabel og Læsning og anden Forfængelighed og Trolddomskunster, da skal baade Udøver og Bruger af saadan ukristelig Trolddoms Handel straffes paa Livet uden al Naade. Ligeledes kan anføres, at under Hekseprocesserne i Ribe blev Johanne Moltisdatter²⁾ oversvoren og brændt som Troldkvinde, uagtet hun hævdede, at hun kun havde bedret den syge, hvis Død hun anklagedes for at have forvoldt, og uagtet hun forud vidnefast havde sagt, at hun kun vilde gøre ved ham, hvad hun kunde gøre med Guds Magt, idet Jesus havde lært hende gode Kunster, ogsaa til at undgaa Tab af Køer og opnaa godt Salg af Sko paa Markeder; hendes Mand viste sig at have saa fast en Tro paa, at hun ikke var Troldkvinde, at han forbød Præsten at gøre den sædvanlige Bøn i Kirken for en anklaget Troldkvindes Omvendelse. Men hun maatte erkende at have »spandet korsvis« med sin Haand i Sengen, paa Gulvet og paa Sengedøren hos den syge, og for denne Trolddom blev hun gjort ansvarlig for Patientens senere Død. Endnu saa sent som i 1670 blev i Norge Lisbet Nypen og hendes Mand brændt — han dog efter først at være halshugget — for Trolddom³⁾, skønt Beviserne mod dem kun strakte til for at fastslaa Udøvelsen af saadanne Kunster, som udgør den laveste Grad af Trolddom, nemlig Brug af et Salt som Kur for syge og svage, ledsaget af nogle meningsløse Remserier, hvori Jesus

1) Gengivet i L. Ewensen: Samlinger af juridiska og historiska Materier (Trondhjem 1784—6) Bd. II, Hft. 1 p. 38.

2) David Grønlund: Historisk Efterretning om de i Ribe By for Hexeri forfulgte og brændte Mennesker (Viborg 1780) p. 161 ff.

3) Ewensen, anf. V., Bd. I, Hft. 4 p. 1—58.

og Jomfru Maria figurerede. Tilfælde som de her fremhævede hørte dog formentlig til Undtagelserne, Hovedreglen har sikkert været, at man for at anvende Baalstraffen krævede de foran nævnte Betingelser. Der ses da' ogsaa tidlige Eksempler, at der er taget lemfældig paa Troldfolk af denne ringere Kvalitet; i 1550 var saaledes en forløben Klosterbroder, der havde tiltaget sig Præsteanavn og var bleven til Kapellanen Hr. Oluf i Mou, beskyldt for adskillig Trolddom dels ved at foregive at kunne kurere for Besættelse, dels ved at indlægge Skriftstykker i de Stykker Træ, som bærer Fiskegarn oppe, for derved at drage mange Sild til Landet; han slap med ved Viborg Tamperret⁴⁾ at faa Embedet fradømt, men maaske var hans Charlataneri saa aabenbart, at man ikke vilde tage ham mere alvorlig.

Danske Lovs Bestemmelser om Trolddom af den lavere Grad findes i 6—1—10 til 13. Det første af disse Lovbud bestemte, at den som bruger nogen galne indbildte Kunster med det Forsæt at ville forgøre og skade en anden, skal have sin Hovedlod forbrudt og anses med livsvarigt Arbejde, for Mænd i Jern paa Bremerholm, for Kvinder i Spindehuset; bryder de ud fra Straffeanstalten, er der efter 6—1—11 forskyldt Livsstraf. Den laveste Grad af Forbrydelsen omhandles derefter i 6—1—12, der fastsætter Straf af Boeslods Forbrydelse og Landsforvisning for dem, som befindes at omgaaes med Segnen, Manen, Maalen, Igjenvisning, visse Dages Udvælgelse, Karakterers Misbrug og at være kyndige og forfarne i saadanne mistænkte Kunster og at øve og bruge dem. Endelig bestemmer 6—1—13, at de, som er saadanne Folks Medvidere og bruge deres Raad og Kunster til sig selv eller andre, skal første Gang staa aabenbare Skrifte og give 2.000 Lod Sølv til næste Hospital, om de har Middel dertil, ellers efter deres yderste Formue,

⁴⁾ A. Heise: Diplomatarium Viborgense (Kbhvn. 1879) p. 276—7.

men i Gentagelsestilfælde straffes ligesom de, der udøver saadan Ugudelighed og Daarskab.

Lovbudet i 6—1—10 er i sig selv ret mærkeligt. Der er her ikke Tale om ægte Trolddom ω : Forbund med Djævelen, thi hermed er der gjort op ved Baal- og Brandstraffen i den foregaaende Lovartikel. Lovgiveren gaar ud fra, at Kunster for at forgøre og skade nogen, naar de ikke skyldes Fandens Hjælp, i Virkeligheden er uskadelige, og benævner dem derfor »galne indbildte Kunster«. Naar der dog sættes en saa alvorlig Straf for dem, som Artiklen hjemler, er dette dels Straffen for den onde Hensigt, der røbes, idet Gerningsmanden maa antages selv at tro paa de gale Kunsters Evne til at skade, dels en Tribut til den vel af Lovgiveren forladte, men hos Almenheden endnu bestaaende Tro paa slige Kunsters Evne til at virke, hvorfor Udøvelsen af dem er egnet til at sætte den, mod hvem de rettes, i Uro og Skræk. Man straffer saaledes her et Forsæt til at skade med ukvalificerede Midler, som dog baade af Angriberen og den angrebne kan antages at være kvalificerede.

Handlingerne efter 6—1—12 fremtræder derimod ikke som baarne af Skadelyst, men er tværtimod i Regelen benyttet til at søge den Persons Tarv fremmet, som benytter sig af dem eller er Genstand for deres Benyttelse; de er almindelige overtroiske Handlinger, hvis Strafbarhed maatte søges begrundet ved, at de som al Trolddom er stridende mod Religionen, fordi de fører Folk til at søge anden Hjælp mod Tilskikkelser og Farer end den, som bør søges hos Gud og fra det af Gud beskyttede, lovordnede Samfund og dettes Organer, saasom Præster og Læger; desuden er de egnede til at franarre godtroende Folk et Vederlag for deres Udøvelse. Forskellen mellem Forbrydelserne efter 6—1—10 og efter 6—1—12 kan maaske siges at svare til Forskellen mellem sort og hvid Magi. Om de enkelte i

6—1—12 nævnte Handlinger bemærkes⁵⁾: Segnen eller Signen er en Art syngende Mumlen over den syge, det samme som at »læse over« ham. Manen skete med Brug af Vokslys, Vievand og visse Bønner eller Formularer og Ceremonier for at drive Spøgelse i Jorden eller Djævelen af en besat. Maalen angives at være en Slags Kur for Gulsot eller Modsot og bestod i, at der toges Maal fra et Lem til et andet. Igjenviisning havde til Formaal at vise Tyven eller den stjaalne Genstand paa dens nuværende Opholdssted ved Hjælp af et Spejl eller en Spand Vand, ved at lade et Sold løbe rundt eller ved figurlig at slaa Øjet ud paa Tyven med Virkning for den virkelige Tyv. Blandt de »visse Dage«, der udvalgte til betydningsfulde Foretagender, var særlig Torsdag og nogle Helgensdage yndede. Karakterers Misbrug skal have bestaaet i, at man ved at afmale visse Tegn eller Karakterer søgte at opnaa overnaturlige Virkninger. Lovbudets strenge Straf for disse uskyldige Handlinger er dog begrænset til at ramme dem, som ikke blot omgaas med slige Kunster, men er kyndige og forfarne i dem, over og bruger dem; Personer, som kun en enkelt Gang har forsøgt sig dermed, vil *Brorson*⁶⁾ dog have anset med en arbitrær Straf efter Lovbudets Grundsætninger, og dette stemmer med Tendensen i den administrative Praxis, som senere skal anføres. Det er sikkert Kunster af den her omhandlede Art, der sigtes til i 3—20—3, naar dette Lovbud kræver Straf og Landsforvisning for Tatere, som løber om og besviger Folk med deres »Trolddom«. Krigsartikelsbrevet for Landetaten af $\frac{9}{3}$ 1683 straffede i Art. 2 med Døden, Hudstrygning eller Forvisning alle afgudiske Sortekunstnere, Troldkarle, Haardgørere og Vaabens Besværere, hvilke Kategorier dog i den »forbedrede danske Oversættelse«,

⁵⁾ Se nærmere C. D. Hedegaard: Forsøg til en Tractat angaaende den danske Criminalret (Kbh. 1760) p. 91—3, og Chr. Brorson: Forsøg til den sjette Bogs Fortolkning i Chr. V's danske og norske Lov (2. Udg., Kbhvn. 1797) p. 25—6.

⁶⁾ Anf. V. p. 26.

der blev kundgjort d. $\frac{8}{1}$ 1808, blev generaliseret som »nogen, der befatter sig med nogen Slags Trolddomskunster, samt Tattere«.

Med Hensyn til de i de omhandlede Lovbestemmelser hjemlede Straffe bemærkes, at Forbrydelse af Hovedlod og af Boeslod er det samme, nemlig Fortabelse af alt, hvad den paagældende paa den Tid ejer; førstnævnte Udtryk bruges, naar Talen er om den ugifte, sidstnævnte, naar det drejer sig om den gifte Person. Denne Straf blev afskaffet ved Forordn. af $\frac{24}{9}$ 1824, der i § 1 bestemmer, at den helt skal bortfalde i Tilfælde, hvor den — som efter 6—1—10 — er forbunden med Frihedens Tab for Livstid eller — som efter 6—1—12 — med Landsforvisning, i andre Tilfælde erstattes med Strafarbejde i fra et til tre Aar. Paa Forhaand vilde man mene, at den i 6—1—13 for Medviden og Meddelagtighed fastsatte Bod »efter deres yderste Formue« maatte betyde det samme som Afgivelse af Hovedlodden; ligesom yderste Evne betyder Evnens Størstemaal, maatte yderste Formue betyde hele Formuen. Saaledes vilde der ogsaa blive Harmoni mellem Kravet om 2.000 Lod Sølv, om Middel dertil haves, og ellers efter yderste Formue. Men det viser sig, at den rette Forstaaelse blev en ganske anden, nemlig »det yderste af Formuen«, nærmere bestemt ved Forordn. af $\frac{6}{12}$ 1743 om idømte Pengebøders Inddrivelse. Det hedder her i § 22, at naar nogen efter Loven skal straffes paa sin yderste Formue, skal Dommeren og Fogeden i Forening nøje undersøge den tiltaltes Midler og Tilstand, og naar denne deres Forretning er approberet af Øvrigheden, skal der ved Dommen først paalægges den skyldige at betale dobbelt saa megen Bøde, som Loven foreskriver for den paagældende Forseelse, og dernæst fastsættes Straffen paa yderste Formue til en vis bestemt Sum, der skal udgøre en Tiendedel af den saaledes udfundne Formue, dog med et absolut Maksimum af 1.000 Rdlr. — hvad der svarede til 2.000 Lod Sølv —, hvor meget end

den paagældende ejer. Da endvidere Rescriptet af $26/1$ 1799 udtalte, at Jord ikke forbrydes ved Straf paa yderste Formue, blev Tiendedelen kun at beregne af den skyldiges rørlige og kontante Formue. Hvis alt dette stemmer med den oprindelige Forstaaelse af »yderste Formue«, er det vanskeligt at forstaa Bestemmelsen herom i 6—1—13 anderledes end, at den, som ejede 1.000 Rdlr. (o: 2.000 Lod Sølv), maatte af med dette Beløb, men den, som kun ejede 990 Rdlr., slap med at betale $1/10$ heraf eller 99 Rdlr. Rimeligst er det dog maaske at betragte de 2.000 Lod Sølv som det absolutte Maksimum for en Bod, beregnet efter lignende Regler som de siden ved Forordn. af 1743 fastsatte. Straffen paa yderste Formue bortfaldt endelig ved den førnævnte Forordn. af $24/9$ 1824, efter hvis § 2 den skal erstattes med en Straf af Fængsel paa Vand og Brød i fra 2 til 4 Gange 5 Dage. Straffen at staa aabenbart Skriftemaal blev ved Forordn. af $8/6$ 1767 afskaffet for Lejermaalsbrøde og erstattet med at sidde 8 Dage paa Vand og Brød; Præmisserne udtaler, at Skriftemaalsstraffen kan foranledige Misbrug og Forargelse, og da en Cancelliskrivelse af $29/10$ 1768 under Henvisning hertil erklærer den for ubrugelig ogsaa som Straf for Hoer, kan man vel med *Brorson*⁷⁾ antage, at den fra dette Tidspunkt er gaaet af Brug; i et Cancelli Promemoria af $15/12$ 1787⁸⁾ hedder det, at den Straf af aabenbart Skriftemaal, som egentlig er forskyldt for den i Sagen omhandlede Forargelse, er utilraadelig. Endvidere ophævede Forordn. af $30/3$ 1827 Landsforvisningsstraffen og erstattede den for 6—1—12's Vedkommende med Forbedringshusarbejde i indtil 3 Aar. Hermed var Udviklingen naaet til Frihedsstraf for alle de her omhandlede Forbrydelser.

7) Chr. Brorson: Forsøg til den 2. Bogs Fortolkning i Chr. V's danske og norske Lov (Kbhvn. 1801) I. Bd. p. 149.

8) Fogtmanns Register til Rescriptsamlingen II. Bd. p. 359.

Forordn. af 1827 ændrede desuden i nogen Grad Definitionen af Forbrydelsen efter 6—1—12, idet dens § 4 pointerer, at Gerningsmænd er de, som med disse Kunster forføre eller bedrage deres enfoldige Medborgere, en udtrykkelig Fremhævelse af det skuffende Moment med Til-sidesættelse af det religionsstridige. Den Ørsted'ske Forordning af $11/4$ 1840 om Straffen for Tyveri, Bedrageri m. m. gør Ende paa det »trolddomsagtige« i de her omhandlede Bestemmelser, ophæver i § 46 helt 6—1—10 til 13 og bestemmer i Stedet, at den, som ved saadanne indbildte og overtroiske Kunster, som omhandles i disse Artikler, bedrager Almuen eller andre, skal anses med den for andet Bedrageri i § 41 hjemlede Straf, men ved Straffegradens Bestemmelse bliver ikke blot den bedragnes Pengetab, men ogsaa sliq Fremgangsmaades øvrige fordærlige Følger (sc. Opmuntring til Overtro) at tage i Betragtning. Endnu Straffeloven af 1866 fandt det paakrævet i § 255 at udtale, at den sædvanlige Bedrageristraff ogsaa kommer til Anvendelse paa den, der ved Signen, Maalen, Manen, Spaaen eller ved Hjælp af andre overtroiske Kunster fravender nogen Penge eller Gods. Den nu gældende Straffelov af 1930 udtaler derimod intet herom, idet Forholdet eo ipso falder ind under den almindelige Begrebsbestemmelse af Bedrageriforbrydelsen i § 279.

Den lavere Trolddom efter 6—1—10 til 13 kan kort siges at være ensbetydende med overtroiske Handlinger, udøvede dels i ond Hensigt (6—1—10), dels hovedsagelig i god og hjælpende Hensigt (6—1—12), men undertiden kun foregivende dette sidste, nemlig hvis Formaalet er at franarre Penge eller anden Fordel ved foregiven Hjælp. De overtroiske Kunster som saadanne ansaas stridende mod Religionen, jfr. bl. a. 3. Mosebog 19, 31 og 20, 6, 5. Mosebog 18, 10 og 11, Galaterbrevet 5, 19—20. Den ondsindede Brug af Overtro fandt naturlig sit Forum ved Domstolene gennem Klage fra den, der mente sig skadet

eller truet, og det samme gjaldt, hvis nogen fandt sig besveget ved foregivne Hjelpekunster mod Vederlag, eller hvis der skete Anmeldelse til Øvrigheden om stadig Anvendelse af saadanne Kunster. Men det ligger i Sagens Natur, at der maatte forekomme mange Tilfælde, hvor det var tvivlsomt, om 6—1—12 med dens strenge Straf var anvendelig paa overtroiske Handlinger, der ikke havde tilsigtet at skade eller bedrage nogen. Dels skulde Handlinger, der faldt udenfor Opregningen i Lovbudet, kunne betegnes som »saadanne mistænkte Kunster« for at rammes af det, dels skulde Gerningsmanden ikke blot omgaas med slige Kunster, men være kyndig og forfaren i dem, øve og bruge dem, hvad der næppe passede paa den, der for Spøg eller en enkelt Gang praktiserede noget saadant. Herefter blev der et vist Spillerum, straffrit eller i det højeste egnet til en arbitrær Straf efter Lovens Grundsætninger, for Udøvelsen af saadanne Udslag af en Overtro, som Staten iøvrigt i det følgende Aarhundrede var særdeles ivrig efter at komme til Livs, og der faldt en Række administrative Afgørelser i Spørgsmaal af denne Art, hyppigst i Form af Rescripter, der saa bort fra selve Lovbudene i 6—1—10 til 13 og anordnede arbitrære Straffe eller gejstelige Paa-mindelser i Tilfælde, hvor de fulde Betingelser for Troldomsstraf ikke skønnedes at foreligge, eller Lovens Straf føltes for haard. Ved at gennemgaa en Række saadanne Afgørelser, der naar ind i det 19. Aarhundrede, faar man et Indblik i Overtroens Art og Omfang saa vel som i Myndighedernes Syn derpaa.

Nærmest op ad 6—1—10 med dette Lovbuds Krav om Hensigt til at skade ligger et Par Tilfælde. I 1756 vilde en Enke frigøre sig for sin Trolovede, som hun var bleven ked af, ved at skræmme ham fra sig, og til dette Formaal lod hun sine to Pigeborn, hvoraf det ældste var 15 Aar, agere Trolde og forandre deres Mæle m. v. Resolutionen⁹⁾

⁹⁾ To Rescripter af ²²/₁₀ 1756 i Fogtmanns Register Bd. II p. 356.

gik ud paa, at baade Enken og Dotrene skulde indtages i Børnehuset til Forbedring og Undervisning — for hvor lang Tid angives ikke — samt at nogle Præster, som havde troet paa Historien, forsvaret den, ladet sig bruge i den og indsendt Relation derom, skulde irrettesættes paa Landemodet, gøre Afbigt paa Prædikestolen og erlægge Mulkt. — Tre Børn i Alderen 11—13 Aar etablerede i 1787 et Spøgeri paa en Gaard, hvorved Beboerne blev forurologede og tildels led Skade. Det bestemtes¹⁰⁾, at disse Børn, baade til Eksempel for andre og for at betage dem Lysten til sligt i Fremtiden, skulde straffes med Ris, dog ikke offentlig.

Direkte under de i 6—1—12 beskrevne Kunster falder de følgende, i skikkelig Hensigt forøvede Handlinger. En Indsidderkone i Strø havde i 1741 ladet et Sold løbe om for derved at faa aabenbaret den Tyv, som havde stjålet Penge fra hendes Søn, altsaa et Tilfælde af Igenvisning; Underretten havde da ogsaa dømt hende efter dette Lovbud, uagtet intet ses oplyst om gentagen Brug af slige Kunster, men da Amtmanden meddelte, at hun var vankundig og ellers ikke havde anden Udyd, slap hun¹¹⁾ for den idømte Straf mod at staa aabenbare Skrifte. — I Haarlev beklagede to Bønderfolk i 1759 meget, at de paa Grund af et falsk Rygte og andre overtroiske Menneskers Daarlighed saa vel som deres egen Enfoldighed havde ladet sig forlede af Natmandens Kone i Køge til at lade hende i deres Hus øve nogle indbildte Kunster med Signen, Manen og foregivne Raad mod Hekseri, hvorfor de bønfuldt om Strafeftergivelse. Biskoppen anbefalede, da Synderne havde handlet af Vankundighed og »med Vemodighed« erkendte deres Forseelse, hvorhos han oplyste, at samme Forseelse var begaaet af flere i Ringsted Herred. Resultatet¹²⁾ blev, at de skyldige blev fri for Straf mod hver at give 6 Mark

¹⁰⁾ Cancelli Promemoria af 8/12 1787 smstds. p. 359.

¹¹⁾ Rescr. af 8/5 1741 smstds. p. 351.

¹²⁾ Rescr. af 17/12 1759 i Fogtmanns Rescriptsamling.

til næste Hospital, og at Præsterne fik Paalæg om at belære og oplyse deres Menigheder bedre; Natmandskonen, som formodentlig plejede at drive saadanne Kunster for Folk, skulde derimod straffes efter Loven. — Endnu kan her nævnes den i min Artikel om »ægte« Trolddom omtalte Episode i Nyrup, hvor Oldermænden i 1787, for at faa opklaret, hvem af Byens Koner det var, som havde undladt at betale en omrejsende Grydemand for nogle købte Kar, lod alle Konerne drikke Vand af et fremsat Kar med det lydelig udtalte Ønske: Gid jeg maa drikke Djævelen i mig, hvis jeg er skyldig. Foruden Afbigt og Formaning kostede dette Paafund Oldermænden en passende Bøde¹³⁾.

Af en mere ejendommelig og blandet Karakter var de Sager, som nu skal refereres. I 1695 havde en Adelsmand ladet et Lig opgrave fra Kirkegaarden for at se, om det ikke var lagt bagvendt i Kisten, og i saa Fald faa dette rettet, alt i det Haab, at den i Byen grasserende store Sygdom ved saadan Rettelse kunde bringes til Ophør. I dette Tilfælde var Hensigten god, og der forelaa vel et Udslag af Overtro, men kunde næppe tales om overtroiske Kunster. Rescriptet¹⁴⁾ paalægger dog Sognepræsten i Bjergby en Søndag i Kirken at undervise den skyldige samt hele Menigheden om, hvad saadan Overtro fører med sig, og at advare Almuen mod Brug af »slige galne og indbildte Kunster«, der fortørner Gud og forarger den gemene Mand; men om Straf for den paagældende ses der ikke at have været Tale. — Meget forargelige var de Optrin, der i 1750 og 1751 fandt Sted i Tiset og i Herning Kirker: hvert af disse Steder var en Kvinde, der led af incontinentia urinæ, under Gudstjenesten, medens Præsten endnu stod paa Prædikestolen, ganske nøgen kommen løbende ind i Kirken og havde, idet hun tre Gange bekendte denne sin Svaghed, slaaet tre Gange paa Alteret, hvorefter hun

¹³⁾ Canc. Prom. af 15/12 1787, Fogtm.'s Reg. II p. 359.

¹⁴⁾ Rescr. af 28/3 1696 smstds. p. 345.

atter var løbet ud, alt som et Middel til Skavankens Udryddelse. Rescriptet¹⁵⁾ udtaler, at der skal vaages over, at slige overtroiske og forargelige Hændelser ikke forekommer oftere, men sker dette dog, skal der ske nøje Undersøgelse og øjeblikkelig Indberetning til Kongen, til vedbørlig Strafs Lidelse af den skyldige. Det udtales tillige, at denne skammelige og syndige Overtro paa nogle Steder skal være saa indgroet hos den jævne Befolkning, at det anses for Synd og samvittighedsstridende, om nogen angreb eller hindrede saadanne ublu Mennesker. — I to Tilfælde bestod »Kunsterne« egentlig kun i en enfoldig Bøn til Gud om at aabenbare Gerningsmanden til Ting, som havde sat Landsbyen i Ophidselse, men denne Bøn var foretaget under Ceremonier, som gjorde den utilstedelig. Det hændte i 1720, at en af Bymændene i Bevtoft savnede en Høne, men senere fandt den hovedløs og med Benene afhugget udenfor sin Gaard; han fik da en hel Del af Sognefolkene til at falde paa Knæ ved Hønen, lægge en Haand paa den og samtidig læse Fadervor og bede til Gud om Gerningsmandens Aabenbarelse. Resolutionen¹⁶⁾ indskrænker sig til at paalægge Sognepræsten i en Søndagsprædiken at foreholde Menigheden denne grove Forseelse og Misbrug af Bønnen, oplæst i saadan Hensigt, og formane den til fremtidig at afholde sig fra slige Forseelser. Det andet Tilfælde forefaldt saa sent som i 1785 et Sted paa Sjælland, hvor nogle Kornvarer blev fundet udstroet mellem to Gaarde; for at befri sig selv for indbyrdes Mistanke om Begaelse af et Tyveri, hvorfra disse Kornvarer kunde være spildt, anbragte en Del af Stedets Bønder sig i en Lodør, hvor de sammen spiste Salt og Brød i den hellige Trefoldigheds Navn med det Ønske, at Gud vilde slaa Samvittigheden hos det ondskabsfulde Menneske, som til anden Mands Skade havde strøet Kornet ud. Ogsaa denne Gang gik

¹⁵⁾ Rescr. af 16/7 1751 ibidem p. 356.

¹⁶⁾ Rescr. af 22/11 1720 ibidem p. 348.

Afgørelsen¹⁷⁾ ud paa, at Præsten i en Prædiken skulde opvække Fortrydelse og Afsky for slige Daarligheder, Kongen vilde som en kærlig Fader for denne Gang anse det skete som en alene af Uforstandighed begaaet Fejl og forskaane for videre Straf, »siden de vemodelig fortryde det foretagne, og deres Sognepræst har givet dem det Skudsmaal, at de er gode og duelige Folk, og at ingen er drikfæddig iblandt dem.« — Endnu i 1826 maatte Cancelliet rykke i Marken mod overtroiske Kunster, iværksat af adskillige Personer, som havde gravet i en Skov efter skjulte Skatte og herunder benyttet saadanne Midler. De blev¹⁸⁾ efter Omstændighederne fritaget for Tiltale paa Vilkaar af fremtidig at afholde sig fra lignende Metoder, da de i modsat Fald maatte forvente at blive draget til Ansvar efter Grundsætningen i 6—1—12 og 13.

Til Slut skal nævnes et ejendommeligt Udslag af Myn- dighedernes Kamp mod en Form for Overtro, der maatte være aldeles straffri, da der overhovedet ikke kunde tales om Anvendelse af indbildte Kunster. Fra gammel Tid var Krogstrup Kirke i Horns Herred anset for at være i ganske særlig Grad hellig; endnu i 1606 stod der i denne Kirke et Billede af St. Dionysius, hvilket det nævnte Aar blev fjernet efter kongelig Befaling, fordi Bønderne dyrkede det ved paa visse Aarstider at smykke det med særlig Pynt og Klædedragt¹⁹⁾. Men Kirkens Ry for at være mere hellig og derfor mere heldbringende end andre Kirker holdt sig længe, og dette vilde man i 1737 imødegaa ved en Ordre til Sjællands Biskop²⁰⁾. Det hedder heri, at man med Biskoppen ikke finder det tjenligt, at Præsterne i deres Prædikener taler meget mod denne Overtro, da dette erfaringsmæssig kun frugter lidt, og det kan

17) Canc. Prom. af $\frac{9}{4}$ 1785 ibidem p. 359.

18) Ved Canc. Skr. af $\frac{4}{3}$ 1826, i Algreen-Ussings Register til Rescriptsamlingen, I Bd. p. 373.

19) Trap: Kongeriget Danmark, 4. Udg. II Bd. (Kbh. 1920) p. 195—6.

20) Rescr. af $\frac{2}{8}$ 1737 i Fogtm. Rescriptsamling.

befrygtes, at adskillige, som ikke før har kendt dette Ry for Hellighed, nu kunde faa Anledning til at prøve at ofre i denne Kirke for at forsøge, hvad dette kunde frugte. Derimod approberer man Biskoppens Forslag om følgende kraftige Forholdsregler: kommer nogen til Kirken for at ofre, som det kaldes, skal de føres til Præsten og i Enrum spørges om deres Ærinde og foreholdes, hvor syndigt det er mere at vente Hjælp fra en død Kirke end fra den levende Gud, og sendes bort uden Modtagelse af det saakaldte Offer. Naar nogen forlanger Forbøn for sig i denne Kirke, skal Præsten spørge, om der ogsaa bedes for den paagældende i Herredets andre Kirker, og hvis der er Tegn paa, at han anser Bønnen i Krogstrup Kirke for kraftigere end den i andre Kirker, skal Præsten skrive til den syges Sognepræst, som derpaa straks skal besøge Patienten og undervise ham om hans Vildfarelse, blandt andet ved at pege paa, at Krogstrups Beboere og Kirkegængere bliver syge og dør ganske som Folk, der boer andetsteds. Kirkedørene skal holdes lukkede udenfor Tjenesten, og naar der er aabent, skal Degnen give flittig Agt paa, om fremmede kommer, spørge om deres Ærinde og, hvis de vil ofre, føre dem til Præsten. Endelig etableres der en rent mekanisk Hindring for den uønskede Ofring, idet Kirkeblokkens øverste Hul et halvt eller helt Aarstid skal være tilstoppet, saa at ingen kan snige sig til at lægge i den; hvad der under Gudstjenesten gives i Tavlen til de fattige, skal Præsten tage hjem og forvare hos sig.
